

בעל ואשה מילוא הכיר את אשתו, אלישבע, כשהיו בני 16. הרומן ביניה עזבה אלישבע את הארץ עם שני הילדים. אף לא אחד ראה את מילוא יוצא עם בחורו

שאינו מניח את עיניו הפוליטי כספק, שאם הוא לא ינצח אשלם על כך בעתיד. אני הייתי ממש בחזית. היתה לי אמנם הרגשה שייבחר, אך לא הייתי בטוח בכך. כשנבחר צילצלתני מייד לאל"ה שב"ע.

הרגשתי מצויין, לא רק בגלל שניצחתי בהתמודדות. במשך שנים זאת היתה שאיפתי העיקרית, זה היה חלומי, שכשבגין יפרוש, יבוא שמיר במקומו.

הקשר שלי איתו הוא יום-יומי, יש עכשיו עניין של הקמת קואליציה. אין לו קבוצה או חבורה, יש לו קשר עם אישיו וזהו. היא אינה נדחקת לאור הורקוריים. הם מאוד מאוהבים זה בזה. היא אשה מקסימה, תמיד צוחקת ומחייכת, אומרת את מה שהיא חושבת. היא יכולה להגיד על מישהו בצורה החלטית — זה איריטי.

היא בולגרית כמוצאה וללא שום העמדת פנים. מבשלת מצויין, ותמיד שואלת אם אתה רעב, ומציעה אוכל. אשה משגעת, עד היום הם גרים בחוץ חיסין בקומה רביעית ללא מעלית, בדירה של שניים וחצי חדרים.

אף פעם לא היה להם כסף. כמו כל עקרת-כית היא הולכת לשוק לקניותיה. היה זמן שעבדה במישרד-סניעות. היא דוברת הרבה שפות. כששמיר בבית היא מכינה לו הרבה כוסות תה, הוא שותה בלי סוף.

ביום ההתמודדות לא יכולתי להיות לידו. כשיצא מהמזורה לאוהל-שם, הצמרתי שני בחורים מהחברים שלי, ואמרתי להם — אתם לא עושים אותו. אף אחד לא ידע מה הם עושים. בכל הצילומים הם מופיעים לצידו. רק למחרת, נפגשנו בשעת המשאומתן הקואליציוני, לא דיברנו כלל על ניצחוננו. אין כאן יחסים של תודה, אלא הרבה חום.

אין ספק שמעמדי הפוליטי התחזק כתוצאה מבחירתו של שמיר. הרגשתי מטרם מאור מרכיזת בפעילות הפוליטית שלי. זאת הרגשה נהדרת. כנתיים אמשיך להיות יושב-ראש הסיעה בכנסת. אך מוכן שכפוליטיקה קשה מאוד להתנאק.

אינו קרייריסט ועוזב בגלל חילוקי דעות עקרוניים. מאז שהיכרתי אותו, ליוויתי אותו לאורך כל הדרך כבר 10 שנים.

כשהיה שמיר יושב-ראש הכנסת, ואני נכנסתי לכנסת, אמרתי שהוא יהיה ראש-הממשלה הבא אחרי בגין. באותה תקופה עזר וייצמן היה בשיאו. אמרתי לרן מרגלית, שאם יוטל עלי לקבוע למי מיטב הסיכויים, ומי המתאים ביותר, אבחר בשמיר. אמרתי שאישן בשקט כשארע שהוא ראש-הממשלה.

אחרי שדן מרגלית היה איתו באוסטרליה, והם בילו יחד במסוט 20 שעות, הוא בא אלי ואמר — "צדקתי".

היחסים בינינו לא היו אף פעם על בסיס של כדאיות. כשנבחר, ראגו לפרסם שהובטח לי שאהיה שר בממשלה. לא היה ולא נברא. מעולם לא הבטיח לי, או למישהו אחר. התמיכה שלי בו באה בעיקבות אמונתו בו, גם כשאף אחד לא האמין.

החלום — שמיר במקום בגין

מה שמאפיין את שמיר, זה כוחו והאנליטי, ויכולתו לקבל החלטות. הוא איש חכם מאוד, קורא הרבה. שנבחר לשר-חוזק, רטן שנתר לו זמן לקריאה רק בשבתות.

אדם מוכשר מאוד, בעל כושר מנהיגות. כל מועמד שהיה ניצב מולו לא היה זוכה בתמיכתו. זה לא עניין של הויד לוי דווקא. שרון כאירומטי יותר מלוי. איך קיבלו אותו כבישבת המרכז? אבל מיכחנו של ראשי-הממשלה אינו מיבחן של כאירומה. עובדה שרוב בני עדות-המירוח במרכזו בחרו בשמיר. שמיר לא רצה בהתמודדות הזאת. הוא אינו בנוי להתמודדות כזאת, הוא לא הטיפוס שישלח פרחים.

אחרי שנבחר, הרגשתי מצויין, אך אנשים טענו שאני אופורטוניסט. בשבילי היה ברור

קשה, עזרה לי במאבק הקשה הנוסף, על מישרת יושב-ראש הסיעה בכנסת. היה קרב קשה על המישרה, בגין לא השתתף בהצבעה, וניצחתי. הקשרים הקיימים היום נוצרו אחרי שנבחרתי ב-1981. אז התחלנו להיפגש, בעיקר בעיקבות בעיות של הקואליציה.

החלטה סנטימנטלית

ערב ראש-השנה הלכתי לברכו. הוא נראה טוב, והיה במצב-רוח מצויין. הוא נהנה שלא לתת שום רמז על העדפתו את זה או אחר מהמועמדים להנהגת המפלגה. בשיחה התבררתי אני מקווה שלא יתפטר מהכנסת. הוא היה חבר-הכנסת הכי ממושמע, לא הפסיד אף הצבעה. זה נכון שלאחרונה בגין נראה לא טוב, אבל לפני כחודש, כשעלה נושא חוק הארכיאולוגיה, ישב ואמר בדיוק כיצד יצביע כל חבר-הכנסת.

אני יודע שהנפגעים בלבנון גמרו אותו. ישבתי אצלו יום אחד, בתקופה שדנו על ההיערכות מחדש בלבנון, והוא טען שצריך לעשות זאת מהר ככל-האפשר. בדיוק אז, נפל גבר בן 40, אבא לארבעה ילדים, זה ממש חתר אותו. זה גמר אותו, נושא הקורבנות. אינני חושב שביקור הקאנצלר הגרמני היה משמעותי כל כך.

מישהו, שביקר אצל בגין סיפר לי, שבשיחה עימו אמר לבגין, שיצטרך להתייעץ עם אשתו. לדברי האיש, המבט של בגין הסגיר את מחשבותיו — אילו יכול היה גם הוא להתייעץ עם אשתו...

הוא אדם מאוד סנטימנטלי. כשהרכיב את הממשלה, וידעו שחיים לגראו חולה קשה, פנו אליו ואמרו שלא ימנה אותו לשר, אך הוא עמד על דעתו ומינה אותו. יש לו יחס חם והוא מאוד נאמן לחבריו.

בנו, בני — בחור לא רגיל, חכם, מוכשר מאוד, נחבא אל הכלים, צנוע מאוד — אינו מסכים בשום אופן להיכנס לפוליטיקה.

מעריך את בן-גוריון

הסיפור שלי עם שמיר התחיל ב-1972. הקראתי או את סיפרו של ג'ואלד פראנק המעש, העוסק בהריגתו של לורד מוזין בקהיר. יש שם, בספר, תיאור בלתי-רגיל של יצחק שמיר כמפקד לח"י, שפקד על ההריגה. מסופר שם על אופיים של אליהו חכים ואליהו כיתצורי, ועל מערכת-היחסים שלהם עם שמיר. ביקשתי שיסדרו לי פגישה איתו.

מאותו רגע נוצר הקשר בינינו. נוצרה אצלי הערצה ואהבה אל האיש. נפגשנו כל שבת כמעט, בשעות הבוקר. הכימיה עבדה, כנראה, בשני הכיוונים. שמיר אהב לצאת ולטייל, הייתי בא לביתו ברחוב חיסין בתל-אביב, והיינו יוצאים ומדברים שעות, על כל נושא שבעולם, על ספרים, על פוליטיקה ועל נושאים אחרים שצצו. לשמיר יש הערכה עצומה למאור-צהי-טונג, הוא ראה בו מצביא ומנהיג גדול. רק הוא יכול היה, לדעתו, להביא לידי כך 800 מיליון סינים לא יהיו רעבים. הישג זה נראה אדיר בעיניו.

שמיר גם מעריך ואוהב את התרבות הצרפתית. אין לו שום התייחסות לתפל, הוא מתייחס רק לעיקר. רכילויות וקנוניות לא מעניינות אותו כלל. אפילו אסטיקה לא מהווה אצלו גורם. הוא יכול ללכת לבוש באותה חליפה שנים. טקסים אינו אוהב. אף פעם לא ראו אותו בחבורה.

אך עם כל אלה יש לו עולם ריגשי ופנימי עשיר. הוא קשור מאוד לאישו ולשני ילדיו, הוא חם ולבני מאוד בבית, עם הרבה חושי-המור, אבל לאישו ולילדיו הוא קורא בשמותיהם המלאים. יש לו חולשה אחת — לאכול בורה מסודרת וקבועה. יש לו קשר לאנשים שליוו אותו לאורך הדרך. לאחד יעזור להשיג דירה, לשני יעזור לפרסם מאמר שכתב. היום יש לו קשר אמיץ עם מיכאל דקל, ועם רייב קימחי, חברו מתקופת המוסד.

הוא מעריך מאוד את בן-גוריון, למרות פרשת אלטלנה. הוא משוכנע, שאילו עמד בן-גוריון בראש הממשלה במלחמת יום-הכיפורים, לא היינו מופתעים. כשעבר במוסד הכיר את בן-גוריון, וזה היה מקום על הרגליים את כולם, גם בגלל הסיבה הקטנה ביותר.

לא הייתי אומר שאני איש סדרו. את סודותיו הוא שומר לעצמו. אבל הוא סיפר לי כמה סיפורים מרתקים על עבודתו במוסד. אילו יכלו חברי מרכז התנועה לדעת מה שמיר עשה במוסד, היו בורחים בו פה אחד.

אחרי בחירתו כראש המועמד לארשות הממשלה, ראינו את איסר הראל בהארץ. איסר אמר, שאילו היה שמיר נשאר במוסד, ולא מתפטר יחד איתו, בגלל פרשת המדענים הגרמנים במצריים, היה מקבל את ארשות המוסד. אך, כאמור, הוא

יש לנו שני ילדים, אריאל בן 8 — יצחק שמיר היה הסנדק שלו — ואפרת בת 4.

אני אוהב בחורות יפות כמו כל דבר יפה, אבל אף אחד לא יכול לומר שראה אותי יוצא בערב עם בחורה. אני יודע שהיו שמועות שאני מתגרש. מעולם לא טרחתי להכחיש אותן, אבל אני לא מתגרש מאלישבע. נסענו עכשיו ביחד עם הילדים לארצות-הברית, והם נשארים שם שנה. היא קיבלה מילגה מאוניברסיטת בראון, ההצעה שקיבלה היא חלום של כל מדען.

היא התלבטה הרבה בגלל הידיעה שאשאר לבד, אבל אני לחצתי שתישע. כי היא לא תיסלח לעצמה בעתיד, על שהחמיצה את ההזדמנות. כשהגיעו לארצות-הברית צילצל יורם ארידור וביקש שאחזור ואקח את מחלקת ההסברה בתנועה.

לא נפוטים

הרדעתי שאחזור רק אחרי שאבקר עם הילדים בדיסני-לנד. היינו שם כולנו ביחד והיה נהדר. המול שלי הוא עסוקה כל כך. יש, כמובן, מטפלת בבית. נכון שבחיי זוג, אם האשה עסוקה כל-כך, זה לא אידאלי, אך אילו לא הייתה עסוקה, זה היה חמור מאוד, גם כך זה לא קל. היא גם נוטלת על עצמה את ניהול כל החשבונות והטיפול בילדים. הייתי מוכן להוריד ממנה חלק מהעומס ומהפעילות המקשה עליה, אבל היא ידעה שלא יהיה לי טוב, וכתוצאה מזה, גם היא תסבל.

כפוליטיקה התעניינתי מילדותי. אני זוכר שהייתי הולך לאסיפות וצועק עם כולם. בגין לשילטון". הייתי חבר בבית-ר, ותמיד במרכז הפעילות. בתקופת מרדכי נמיר נבחרתי לראש עיר-הנוער. כשאלמדתי באוניברסיטה, נבחרתי ליושב-ראש הסתדרות-הסטודנטים הארצית.

בגיל צעיר הצטרפתי לתנועת-החרות. את בגין תמיד הערצתי. הקשר שהיה לי איתו היה קשר של חבר מהשורה עם מנהיג. מעולם לא היה לי קשר אישי איתו. אף פעם לא ביקרתי אצלו במיטגרת לא פורמאלית.

לביתו באתי פעם בשנה, עם כולם, לברכו בימי הולדתו. אני חושב שהקשר המשפחתי, בעיקבות היותי

הנכד עוד לפני שמונה שנים התכבד מילוא לתחזיק בנכדו של שמיר בברית. הוא תומך בשמיר כבר 10 שנים.

גיס של חסיה בתו, דווקא הפריע לי. ב-1981 הייתי מועמד להיות סגנו של המר במישרד החינוך. כשהוצעתי לתפקיד עלידי המר, הציע בגין את מרים גלורת-עסה במקומי. קיבלתי זאת בהבנה.

טענו שנבחרתי לכנסת בזכותו. זה פשוט לא נכון. נבחרתי בזכות הצבעתם של 1000 חברי המרכז. בגין העדיף את אה אריה נאור בגלל היותו בנה של אסתר רויאל-נאור, ואת אליהו בן-יאלישר. המרכז לא בחר בהם, ואחרי הקמת הממשלה מינה אותם בגין לתפקידיהם — את בן-יאלישר למנכ"ל משרד ראש-הממשלה ואת נאור למוכיה-הממשלה.

בגין מעולם לא התנבא, אפילו בעקיפין, שיש לו עניין כלשהו בבחירות. אני מעריך שנהג כך, כדי שלא יואשם כנפוטיוס. באותה תקופה מאוד כעסתי על כך, אך בריעבד אני חושב שבגין צדק. אני סבור כיום, שדווקא בחירתו, אחרי מאבק